మూఁడు తమాషాలు

శ్రీ తిమ్మజగపతిరాజుగారు రాజ్యమునకు వచ్చినతోడనే కందా కందా నిండిపోయెను. గచ్చిలములు మాత్రమే నివసించు శాల లన్నియు దివ్యభవనములుగా మాఱెను. చుట్టములు, చుట్టముల చుట్టములు, మిత్రులు, మిత్రుల మిత్రులు, మిత్రుల చుట్టములు, వారలయు వీరలయు మిత్రులు, నవుకరులు, వారి బందుగులు, వారి మిత్రులు, ఆ మిత్రుల బందుగులు. ఇటులు మితీమేరా లేని జనము దివాణములో తేవిణీ. వీరిలో నూటికి తొంబది తొమ్మిది మంది రాజుగారి ముఖముకూడ ఎఱుఁగ రనిన దోసఁగు లేదు. వీరి కందఱకు ఇండ్లు వాకిండ్లు, పెండ్లిండ్లు పేరంటములు పురుళ్లు గిరుళ్లు సమస్తము దివాణమే భరించుట. ప్రతి అణువు ప్రతిపరమాణువు తిమ్మజగపతిరాజుగారు తిమ్మజగపతి రాజు గారు అని కీర్తించుచున్నది.

తిమ్మజగపతిరాజు ఒకనాఁడు సభాభవనమున కూర్చుండెను. సేవకుఁడు దూరమున.

అతని మనస్సున మూఁడు విషయములు మూడుకోట్ల విషయములై ముప్పతిప్పలు పెట్టుచుండెను. తిమ్మజగపతిరాజు గారు ఇటులు చింతానిమగ్నులై యుండ ద్వారమున పదశబ్దము వినఁబడెను.

షరాబు కుటుంబ వ్యయపు చిత్తా తెచ్చి తిమ్మజగపతి రాజుగారి కిచ్చి నిలువఁబడెను. నౌకరు గంటమును ఒరనుండి పైకి తీయుచుండెను. రాజుగారు చిత్తా తేరిపాఱఁ జూచిరి. ఆదాయపు మొత్త మంతయు కేవల కుటుంబ పోషణమునకే సరిపోయెను.

కుటుంబమున కేవలము తాను తన భార్యయు. ఈ యిరువురకు రాజ్యమున వచ్చు ధన మంతయు ఖర్చు!

రాజుగారు తెలతెలఁబోవుచు షరాబు కేసి చూచిచూచి ఆకాశముకేసి మొగము ఎత్తిరి. బంటు గంటమును చేతి కిచ్చెను. బంటిచ్చిన గంట మిచ్చినరీతిగనే రాజుగారి చేతిలో ఉండెను.

షరాబు అనెను—దేవర వారు ఆలకించునెడల మనో వినోదమునకు ఒక కథ చెప్పెదను. రాజుగారు మంచిది అనిరి. షరాబు చెప్పఁ దొడఁగెను—మున్ను తంజావూరు మహారాజు లుంగారు సోమరిపోతులకు ఒక సత్రము వేసిరి.

రాజుగారు నడుమ అడ్డమువచ్చి 'అట్టిది ఉండునా?' అని అడిగిరి.

షరాబు ధైర్యముతో నవ్వి—అయ్యా! అటులు అన కుఁడు. మనదేశమున నక్కఊళలను విని చలిచేఁగాఁబోలు ఏడ్చుచున్నవని తానులుతానులు చింపించి అరణ్య మంతయు పఱపించిన పుణ్యపురుషు లున్నారు. పామునోట కప్ప అడ్డు

పడఁగా దానిని తొలఁగించిన వారికి అగ్రహారము లిచ్చిన ధర్మదాత లున్నారు. గారెల మాన్యములు, బూరెల మాన్యములు అరిసెల మాన్యములు అనేకములిచ్చిన భోజన పాండితీ గ్రహణపారీణు లున్నారు.

రాజుగారు అడ్డమువచ్చి 'సరే' అనిరి. షరాబు మరల ఇటులు కథను అందుకొనెను.—తంజావూరు మహారాజులుంగారు సత్రమువేసిన మఱుదినము లగాయతు దేశమంతట సోమరిపోతులు తయారయిరి. సత్రమునకు ఇండ్లు చాలలేదు. పాకలు వేసిరి. పాకలకు నగరము చాలలేదు. స్థలము లున్నంత వఱకు పాకలు, పందిళ్లు పాఁకిపోయెను. రోజురోజును పాకలు పందిళ్లు వేయుచునే యుండిరి. వచ్చుచున్న సంసారములు వచ్చుచున్నవి; పడుపాకలు పడుచున్నవి. అందులనే వడుగులు, పెండ్లిండ్లు, శోభనములు, సీమంతములు, పురుళ్లు, పుణ్యములు జరుగుచున్నవి.

రాజుగారి పెదవులపై కనీకనఁబడకుండ ఒక చిఱునవ్వు మెఱసెను. షరాబు కనిపట్టి యిటు లుపక్రమించెను.—

జమీ మీఁద వచ్చు ఆదాయ మంతయు ఆసత్రము ఒకనెలరోజులలో తినివేసెను. సత్రమున పదార్థములు అరుదాయెను. వంట లగునటులు కానిపింపలేదు. అపుడు మంత్రివచ్చి మహారాజులుంగారితో—'అయ్యా! ధనము నిండు

కొన్నది. సత్రము అపుదలచేయ ఆజ్ఞ యీయవలయును' అని మనవి చేసికొనగా మహారాజులుంగారు విని—అప్రతిష్ఠ అప్రతిష్ఠ! తంజావూరు మహారాజు పొట్టకు పట్టెఁడన్నము పెట్టలేక పోవుటా? ధనము తీసికొని రండు, ధనము తీసికొని రండు! ఎక్కడనుండియైనను సరియ—తీసికొని రండు, నేల త్రవ్వి తీసికొని రండు! అని సెల విచ్చిరి.

ఈ మాటలు విని మంత్రి—అయ్యా! తమ బోటివారి వలననే భూమికి రత్నగర్భ అని పేరు వచ్చెను. తమవంటి వేత్తల వలననే నైష్కర్మ్యసిద్ధి అయత్నముగా లోకులకు కలిగెఁ గాని దేవరవారు ఆలకింపవలయును. సత్రమునం దున్నవా రందఱును సోమరిపోతులు కారు. నే నొక పరీక్షచేసి అసలు సోమరిపోతులను తమకుచూపి వారికి మాత్రమే సత్రమునందు ఏర్పాటుచేసి మన ప్రతిష్ఠ కాపాడెదను. అందులకు తమ అనుజ్ఞ ఈవలెను అని వేడుకొనెను.

మహారాజులుంగారు మాట వినిపించుకొనినటులు కానరాలేదు. మంత్రి మరల ఇటు లనెను.—

దేవరవారు సోమరిపోతులకు ప్రభువులు. తమ చిత్తానుసారము నేల తవ్వించుటకు మాత్రము ధనమేమి ?

మహారాజులుంగారి చెవికి బాగుగా నాటెను.—మంత్రీ! మంచిది! పరీక్ష చేయుము.

మంత్రి మహారాజును వెంటఁ బెట్టుకొని పోయెను. పాకలు పందిళ్లు ఇండ్లు అన్నియు తిప్పెను. ఓ! తిరునాళ్లు! బ్రహ్మాస్త్రము! ఏడ్చువారు, పొరలాడువారు. అన్నమునకు రమ్మనిపిలుచుచో—ఆ తొందర ఏమి? ఉండవయ్యా అనువారు. ఈ రీతిగా పలురకముల వారు.

మంత్రి గాడిప్రాయినుండి కొఱవి ఒకటి తీసి పాకలకు అంటించెను. అగ్నిహోత్రుని ప్రతాపము ప్రారంభించెను. అగ్నిలో ఎన్నిరవ్వలు ఎన్ని కెంపులు ఉన్నవో! వానిని క్రక్క మొదలు పెట్టెను.

ఎక్కడివా రక్కడ లేచిపోఁ దొడఁగిరి. ఒకచోట మాత్రము మూఁపురు పడుకొని యుండిరి. మంత్రి దాపునకు వెళ్లి—మహారాజులుంగారు దయచేసినా రని బిగ్గఱగా అఱ వఁగా ఒక్కఁడును కనులు తెఱచి చూడలేదు.

మంత్రి మరల—పాక లన్నియు కాలిపోవుచున్నవి లెండు లెండు అనెను. అందొకఁడు—నడికొప్పు అంటుకోనీ! అని అనెను. కొంతసేపటికి నడికొప్పు కాలి తాటాకు మీఁదఁ బడఁగా వాఁడు మెల్లగా లేచి గజ గమనముతో వెళ్లెను.

మంత్రి రెండవవాని కడకువెళ్లి—నడి కొప్పులు కాలి ఇండ్లు తగులఁబడి పోవుచున్నవని అఱచెను.వాఁడు—బట్ట కాలనీ! అనెను. బట్ట కాలుచుండఁగా వాఁడు లేచి దులుపుకొన కుండనే మెల్లగా రెండడుగులు వైచెను.

మంత్రి మూఁడవవాని కడకు పోయి—ఓరీ! మంటలో మాఁడిపోవుచున్నావు అనెను. వాఁడు కొంతవడికి కనులు తెఱవక యే డొక్క అంటుకొనీ! అనెను. అనుపదమే డొక్క అంటుకొనెను.—ఇదిగో డొక్క కాలుచున్నది, లెమ్ము అని మంత్రి చెప్పెను.—ఎడమడొక్క కాలనీ! అని అతఁ డనెను. ఎడమ డొక్క కాలుచుండఁగా నలుగురు పట్టి వానిని వాకిటికి ఈడ్చిరి.

అపుడు మంత్రి—వీరు మూవురుమాత్రమే తమ సత్రమునకు అర్హులు అని మహారాజులుం గారిని ఒప్పించి మిగిలిన వారిని వెళ్లఁగొట్టి సత్రమును నిలిపి రాజుగారి ప్రతిష్ఠను కాపాడెను.

అని చెప్పి షరాబు కథ ముగించెను.

తిమ్మజగపతిరాజుగారి ముఖము విశాల మాయెను. అతఁడు షరాబును ప్రేమపూర్వకముగా చూచి తాటాకుమీఁద వ్రాలు పెట్టి అతనిని పంపివేసెను.

౨

శారదోత్సవములు. దివాణమునందు నిత్యకల్యాణము పచ్చతోరణము. దాసికలకు, సేవకులకు, వారికి సంబంధించిన వారికి, అందఱకు దివాణముననే విందు.

రొట్టెలు వేసికొనుచు దాసికలు విందు గుడుచుచుండిరి. విస్తళ్లలో భక్ష్యములరాసులు; నోటినిండ హాస్యప్రసంగములు; వలయును వలదు అనుకేకలు; వడ్డనవారి సరసములు; వింతలు వినోదములు.

ఆసమయమున హఠాత్తుగా తిమ్మజగపతిరాజుగారు అచటికి వచ్చిరి. కొందఱు దాసికలు లేచి నిలువఁబడఁగా మోఁకాళ్లపైకి తీసికొన్న వలువలతోపాటు చాటుగా దాఁచికొన్న భక్ష్యములు నేలకు జాఱెను. దాఁచికొన్న భక్ష్యములతో కొందఱు గర్భిణుల ననుకరించిరి. కొందఱు లేవక కూర్చుండియే యుండిరి. వారి కెవరును వీరే మహారాజు లని ఎఱుక చేయ లేదు.

రాజుగా రిటు లనిరి—మీా రందఱును ఇచట నున్న సేవకులనుగాని, మఱి మీాయిష్టులనుగాని పెండ్లాడవలయును. అటులు చేసికొనరేని దేవిడీ మన్నా.

ఒకరిమొగము లొకరు చూచుకొనిరి గాని ఎవరును బదులాడలేదు. రాజుగారు వెళ్లిపోయిరి. గుసగుస లారంభమయి సంతగోలలోనికి డేఁకెను.

వృద్ధదాసి రాణికి విన్నపము చేయుదునని బయలుదేఱెను. దానికుడిచేయి ఒకతెయు, ఎడమచేయి మఱియొకతెయు పట్టుకొనిరి. మిగిలినవా రందఱు వెంటనడచిరి. దాని కుడికాలు

సొట్ట. పేరుమాత్రము హంసీయాన. రాణీవాసమున ప్రవేశింప దాని కొకరి యనుమతితో పని లేదు.

అది ముందర రాణి యెదుట పలవించెను. రాణి ఓదార్చి—ఏమి ఆపద? అని అడిగెను. హంసీయాన—అమ్మా! ఆపదయనఁగా ఆపదా? పెండ్లికొమారులు పెండ్లిండ్లు చేసికొననిది మమ్ములను దివాణమున ఉంపరఁట. ఎంత అమంగళము! సంసారులకు ముండమోయుట ఎంత ఆపదో మాకు పెండ్లాడుట అంత ఆపద. పోనిండు! అమ్మా! దేవరవారి సెలవు చొప్పున మే మందఱము పెండ్లి అయినవారమే. ఎటులందురా మేము దేవదాసికలము. మా కందఱకు దేవునితో వివాహమైనది. కాదందురా మహారాజులే మాకు భర్త. తాము దేవరవారితో మా ఆఁడుకూయి వినిపింపవలయును అనెను.

ఈ విన్నపములో మహారాజులే మాకు భర్త అన్న మాట రాణిచెవిలో రంయిమని తాఁకెను. ఆమె కొంచె మాలోచించి లోనికి వెళ్లి—ఈ సంగతి మహారాజుగారికే విన్నవించుకొమ్ము అని కబురు చేసెను. హంసీయాన లబలబలాడుచు మహారాజ దర్శనమునకు పోయెను. అతఁడు—పెండ్లియాడని దాసిమోము చూడనని తెలిపెను.

దాసిక లొక్కరొక్కరే తఱలిరి. లోఁగడనే పెండ్లియై యున్నవారు కొందఱును, అపుడు పెండ్లియాడిన మఱికొంద

అను వేళ్ళమీఁద లెక్కపెట్టఁదగినటు లుండిరి. మహారాజు మనస్సులో ఒకశల్యము ఊడినటు లాయెను.

3

నాఁడు పంచమి. మంత్రియానచే పలువురుసైనికులు ఒడ్డెసైనికుల వేషము తాల్చిరి. నాలుగైదు ఓఢ్రపుమాటలు వల్లించిరి. నాఁటిరేయి నగరము ముట్టడి అభినయింపుఁడని వారికి మంత్రి ఆదేశించెను.

రాత్రి దివాణమునందు పూజలు జరుగుచుండెను. నౌకరు లందఱు రాజాజ్ఞచే రావింపఁబడిరి. అందఱును మహాకాళికి మ్రొక్కారిల్లి పిదప రాజునకు నమస్కరించి బారులు తీరి నిలువఁబడిరి. వారిలో నూటికి తొంబదితొమ్మిదిమంది అపుడే తమ రాజును చూచిరి.

దేవపూజకుఁడు సహస్రనామార్చనము చేసెను. అవధానులు అయినవి. పండితుల పూర్వపక్షోత్తరపక్షకోలాహలము ముగిసెను. మంత్రపుష్ప మాయెను. నివేదన జరిగెను.

నౌకరులు బహుభక్తితో దేవిని చూచుచుండిరి. దాని కెక్కువగా ప్రసాదముమీఁద వారి కెక్కువ భక్తి కలిగెను. కనుల కద్దుకొనువారొకరు, మూతి కద్దుకొనువారొకరు, దాఁచికొనువా రొకరు, తినఁజూచువా రొకరు. రాజుగా రెదుట నుండుటవలన వారి మర్కటచాపలము గంతులవఱకు పోలేదు.

ఆ సమయమున నగరము వెలుపల తుపాకులు మోఁగెను. పక్షులు గోలపెట్టెను. పశువు 'లంబా' యని అఱచెను. ఆ ధ్వని ప్రతిస్పందము. ఆకాశము గద్గదికతో రోదన మొనరించెనా యనునటు లుండెను.

దేవపూజకుఁడు దేవితో చెక్పకయే పాఱిపోయెను. పండితులు చూచి వచ్చెద మనిచెప్పుచు అదేఃపోఁత. సేవకులు అత్తెత్తి చూచుచుండిరి.

వేగులవాఁ డొకఁడు పాఱుతెంచి రాజుగారితో—అయ్యా! ఓఢ్రరాజు నగరిలోనికి పరువెత్తికొని వచ్చుచున్నాఁడు. దేవర యాజ్ఞయేమి? అని మనవి చేసెను.

తిమ్మజగపతిరాజు సేవకులను జూచి—ఓరీ! మీరు తల్లియెదుట నున్నారు. మానప్రాణములు పోవనున్న ఈ యుద్ధమునందు 'ప్రాణము లున్నంతవఱకు పోరాడుదుము' అని ప్రతిజ్ఞ చేయుఁడు అనెను.

ఒక వృద్ధసేవకుఁడు గబగబ దేవి యెదుటికిఁ బరువిడి 'ప్రాణము లున్నంతవఱకు నేను పోరాడుదును' అని ప్రతిన చేసెను. మఱియొకఁడు చేసెను. గొఱ్ఱెల మందవలె అందఱును చేసిరి.

పిదప రాజు ఇటులు అనెను—మీరు వెనుక చూడక నా వెనువెంట రండు.

వృద్ధభటుఁడు రాజు ననుగమించెను. మఱియొకఁడు నతని ననుగమించెను.

మిగిలినవా రందఱు ఒకరిమొగ మొకరు చూచికొనిరి. ఎవరి మొగమునను నెత్తురుచుక్క లేదు.

ఒకఁడు ముందరిభటునితో—నే నింటికిఁబోయి గునప మెత్తికొని వత్తు ననెను. మఱియొకఁడు—శూలము తెత్తు ననెను. మరియొకఁడు కొడవలి తెత్తు ననెను. ఇంకొకఁడు—సూది.

ఈమాట విని అందఱు నవ్విరి. రాజును, ముందర నున్న ఇరువురు భటులును వెనుదిరిగి చూడకయే చనుచుండిరి. వారికిని వీరికిని చాల వ్యవధాన ముండెను. క్రమక్రమముగా వారు వీరికి కానిపించుటయే లేదు.

వెనుకపడిన ఈ భటులలో ప్రధానుఁడు మిగిలినవారితో—ఓరీ మన మింటికిఁ బోయి భార్యాపిల్లలను తీసికొని పాఱిపోదమా లేక ఒంటరిగా పాఱిపోదమా? అని అడిగెను.

గుభిగుభీమని తుపాకి మోఁతలు వినబడెను. మఱి ప్రశ్న లేదు; సమాధానము లేదు. ఎవరిత్రోవ వారిదే. పాఱిపోవుటలో అసహాయ శూరులు! భూమిలో పూఁడిపోయినటులు వా రొక్కరును కాన రాలేదు.

రాత్రి చాలసేపటి దాఁక తుపాకులు మోఁగుచునే యుండెను. రాజు ఎంతసేపు వెనుదిరిగి చూచినను ఇరువురు తక్క మఱిభటులు లేరు. యుద్ధ మంత మాయెను. రాజు గారికే జయము కలిగెను.

౪

నాఁడు నవమి, ప్రొద్దు గ్రుంకెను. అపుడు యామినీ పూర్ణతిలక పాట.

రాజబాంధువు లొకచోట, ఉద్యోగులొకచోట, పండితు లొకచోట, పామరు లొకచోట, నడుమరాజు. రాజుముందు యామినీ పూర్ణతిలక.

'తిలక పాడ నారంభించెను. సభ్యుల తలయూఁపు లారంభ మాయెను. బలేబలే నాదములు. హెచ్చరికలు.

'తిలక కృతజ్ఞతతెలుప సభకు జేతు లెత్తెను.

సభ్యులకు మఱికొంచె ముత్సాహము. తల ఎంతయూఁపిన నంత యభిజ్ఞత!

'తిలక పాడుచుండఁగా రాజోద్యానమున కోయిలలు కోకోయని కూసినటులున్నవని రాజబంధు వొకఁడు ప్రక్క వానికి చెప్పెను. సభ్యుల ఆహానాదము భేరీనాదమువలె మిన్ను ముట్టెను.' తిలకషడ్జ శ్రుతిలో పాడఁగా ఎద్దుఱంకెవలె నున్నదని రాజుగారి బావ. నీ నాదము ఱంకెవలె ఉండెనని అతని బావ.

గీతములు, వర్ణములు, కృతులు అయినవెనుక 'తిలక రాగ మాలపింపఁదొడఁగెను.

రాజ బంధువులలో తలయూఁపులు; పండితులలో శిర శ్చాలనములు; పామరులలో తలత్రిప్పులు; ఉద్యోగులలో తల తిరుగుళ్లు. అందఱకు శిరఃకంపమా? ఆశిరఃకంపములకు వీవనలచే విసిరినటులు గాలి వీచెను. సభ్యులు ఆరోహణమునకు తల లెత్తిరి. అవరోహణమునకు తలలు దింపిరి. పాటవినుటకు పాతాళమునుండి పన్నగరాజు పైకివచ్చి తన వేయిపడగలను ఆడించుచుండెనా?

కొందఱు తాళము వేయుచుండిరి. కొందఱు-బాగు బాగు-అనుచుండిరి. ముందరనున్న రాజబంధు వొకఁడు తన యభిజ్ఞత లెస్సగా తెలుపుటకుఁ గాబోలు తల నూఁపెను. ఊఁపుతో శిరస్సుపైనున్న ముప్పదిమూరల పాగ తిలకకు దాపుగా పడెను. తిలక త్రుళ్లిపడెను. ఒకతూరి సభా సభా నివ్వెఱపడెను.

'తిలక చిఱునవ్వుతో మరల అందుకొనెను. వెంటనే తల యూఁపులు.

రాజు సేనాపతి దిక్కు చూచెను. సేనాపతి ముందరికి వచ్చి—మీలో ఎవరు తలత్రిప్పుదురో వారితల ఈకత్తికి బలి అని నిలువఁబడెను. తరువాత చాలమంది సైనికులు బిలబిల మని వచ్చి విచ్చుకత్తులతో నడుమనడుమ నిలువఁబడిరి.

'తిలక చక్రము త్రిప్పినటులు, తీఁగ ప్రాఁకినటులు, లత చెక్కినటులు, ఈశ్వరుని క్రొత్తక్రొత్త విభూతులు చూపుచున్నటులు, నాదబ్రహ్మమున తాను లీనమై సభ్యులను లీనులఁ గావించి మృదువుగా, మనోహరముగా బొమ్మవలె, సరస్వతివలె పాడెను.

సభ్యులకు, అందును ముని ముందు కూర్చున్న సభ్యులకు ఇపుడు వాయి ఉన్నటులు లేదు; తలలు అస లున్నటులే లేవు.

ఆహాయనక, బలీయనక, భేషనక, ఇతరుల మోములను చూడక, ఆనందజడులైన అంతర్ముఖు లొక రిరువురు ఏకాగ్రతతో చెవులలో మనస్సు పెట్టుకొని నడుమనడుమ తల లాడించుచుండిరి. మిగిలినవారు తమ్ముచూచి భయఁపడుటయు వా రెఱుఁగరు.

తిమ్మజగపతిరాజుగారు లేచి వారికడకువెళ్లి అయ్యా—తాము ఈ కృపాణమును నిరసించితిరి. మీా అభిజ్ఞత మృతికి ఆవల అని వినయవినమితు లైరి.

చెన్నపురి : వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1950